

АНОТАЦІЯ

Бобринцев П. В. Управління резильєнтністю підприємств в умовах нестабільності економічного середовища. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 073 Менеджмент. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2026.

У сучасних умовах нестабільності економічного середовища, що характеризується посиленням кризових явищ, глобальних економічних трансформацій, технологічних змін та зростанням рівня невизначеності, особливого значення набуває забезпечення резильєнтності підприємств як здатності соціально-економічних систем адаптуватися до динамічних змін, протидіяти зовнішнім викликам і підтримувати стабільність функціонування. Підприємства функціонують у складному конкурентному середовищі, що вимагає від них здатності швидко реагувати на зміни, прогнозувати тенденції розвитку ринку та формувати ефективні управлінські рішення, спрямовані на забезпечення їх довгострокової життєздатності та конкурентоспроможності. У цьому контексті управління резильєнтністю підприємств стає важливим напрямом розвитку сучасної управлінської науки та практики.

Водночас сучасний етап розвитку економіки характеризується активним впровадженням інноваційних технологій, формуванням економіки знань та поширенням цифрових трансформацій, які суттєво змінюють характер функціонування підприємств і підходи до управління їх розвитком. Використання інтелектуального потенціалу, розвиток людського капіталу, впровадження інновацій та застосування сучасних інструментів бізнес-аналітики створюють нові можливості для підвищення адаптивності підприємств, забезпечення їх конкурентоспроможності та формування ефективних механізмів реагування на кризові явища.

У цих умовах важливого значення набуває формування системи управління,

орієнтованої на інтеграцію стратегічного бачення, інноваційного розвитку та цифрових технологій у процеси прийняття управлінських рішень.

Забезпечення резильєнтності підприємств в умовах нестабільності економічного середовища передбачає формування комплексної системи управління, що базується на консолідації інтелектуальних, інформаційно-аналітичних і матеріальних ресурсів, розвитку управлінських компетенцій та вдосконаленні організаційно-економічних механізмів функціонування підприємств. Особливого значення набуває використання інноваційно-інвестиційних інструментів управління, формування ефективної ресурсної бази та забезпечення узгодженості стратегічних рішень із довгостроковими цілями розвитку підприємств. У цьому контексті важливу роль відіграє дослідження ентропії як індикатора нестабільності економічного середовища, що сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів, оптимізації використання ресурсів та забезпеченню гнучкості підприємств у реагуванні на зміни зовнішнього середовища.

Актуальність дослідження полягає у розробленні теоретико-методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо управління резильєнтністю підприємств в умовах нестабільності економічного середовища, спрямованих на удосконалення організаційно-економічних механізмів їх розвитку, підвищення адаптивності підприємств до динамічних змін економічної системи та формування стратегічних засад забезпечення їх довгострокової стійкості і конкурентоспроможності.

У першому розділі **«Теоретико-методичні основи управління резильєнтністю підприємств в умовах нестабільності економічного середовища»** здійснено критичний аналіз концептуальних підходів до розуміння резильєнтності економічних систем як багатокомпонентної властивості, що характеризує здатність соціально-економічних систем адаптуватися до змін, протидіяти дестабілізуючим чинникам та забезпечувати довгострокову стійкість розвитку. Систематизовано теоретичні засади дослідження ентропії як індикатора нестабільності економічного середовища. Досліджено стратегічний вимір розвитку підприємств промислового сектору економіки України в умовах сучасних

трансформаційних процесів. Проведено аналіз сучасного стану та структурних викликів розвитку промисловості, визначено ключові тенденції та фактори, що впливають на формування потенціалу відновлення та розвитку промислових підприємств. Особливу увагу приділено обґрунтуванню тріади повоєнного відновлення промислового сектору економіки України.

Це дозволило сформуванню теоретико-методичні засади предметної площини дослідження, що базуються на узагальненні та критичному аналізі існуючих концептуальних підходів до розуміння резильєнтності підприємств, систематизації теоретичних аспектів дослідження ентропії як фактору нестабільності економічного середовища та визначенні її впливу на функціонування промислових підприємств у стратегічному вимірі, що обумовило розробку концептуальних положень формування моделі управління резильєнтністю підприємств у межах адаптивного підходу з урахуванням сучасних викликів бізнес-середовища та стратегічних пріоритетів розвитку національної економіки.

У другому розділі **«Аналітично-діагностичні основи оцінювання резильєнтності підприємств»** обґрунтовано методичне підґрунтя комплексного оцінювання резильєнтності підприємств, що базується на поєднанні системного, процесного та інтеграційного підходів до дослідження адаптивних можливостей соціально-економічних систем. Розроблено концептуально та аналітично обґрунтовану систему моделей, методів і індикаторів оцінювання адаптивної резильєнтності підприємств, що дозволяє здійснювати кількісне вимірювання їх здатності протистояти дестабілізуючим впливам зовнішнього середовища. Здійснено аналіз складових резильєнтності машинобудівних підприємств, що функціонують в умовах підвищеної економічної турбулентності. Визначено фактори, які формують адаптивний потенціал підприємств, а також досліджено взаємозв'язок між окремими компонентами резильєнтності та результативністю їх функціонування, що дозволило виявити специфіку прояву адаптивних механізмів у діяльності підприємств машинобудівної галузі, що визначено особливостями виробничих процесів, інноваційної активності та стратегічних орієнтирів розвитку. Здійснено інтегральне оцінювання складових резильєнтності машинобудівних

підприємств, що дозволило визначити рівень їх адаптивної здатності до протидії шоківим впливам та забезпечення стабільності функціонування у посткризовий період.

Це обумовило формалізацію стратегічно спрямованої поведінки підприємств у процесі їх адаптації до нестабільності економічного середовища, що створює передумови для збереження стійких позицій підприємств на цільових ринках та підвищення ефективності їх функціонування в умовах посткризового відновлення.

У третьому розділі **«Науково-практичні основи управління резильєнтністю підприємств в умовах нестабільності економічного середовища»** розроблено підхід до прогнозування рівня резильєнтності підприємств на основі імплементації методів сценарного моделювання, що дозволяє враховувати багатофакторний вплив економічної нестабільності на їх функціонування. Запропонована багаторівнева методика оцінювання резильєнтності підприємств передбачає ідентифікацію факторів нестабільності економічного середовища та формування альтернативних сценаріїв розвитку – оптимістичного, реалістичного та песимістичного. Це забезпечує комплексну оцінку впливу економічних, фінансових, технологічних та організаційних чинників на стійкість підприємств і створює підґрунтя для вибору ефективних управлінських стратегій з урахуванням взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів їх розвитку.

Розроблено комплексну методику корегування управлінських впливів на основі визначення залежності між ентропією економічного середовища та рівнем резильєнтності підприємств. Запропонований підхід ґрунтується на оцінюванні та прогнозуванні рівнів економічної ентропії як інтегрального показника невизначеності, хаотичності та нестабільності зовнішнього середовища. Використання сценарного моделювання управлінських впливів дозволяє формувати уніфікований набір управлінських дій, спрямованих на компенсацію негативного впливу дестабілізуючих факторів, підвищення адаптивності підприємств та забезпечення їх стратегічної стійкості в умовах турбулентності економічного середовища.

Обґрунтовано стратегію управління резильєнтністю підприємств на основі

концепції релевантності, що передбачає системну пріоритизацію релевантної інформації у процесі прийняття управлінських рішень, прозорість і відповідальність у використанні ресурсів, орієнтацію на довгострокову стійкість розвитку та гнучкість організаційних структур. Визначено, що людиноцентричний підхід до управління, який розглядає персонал як ключовий драйвер адаптивності підприємства, виступає важливою передумовою формування його резильєнтності. Реалізація запропонованої стратегії дозволяє здійснювати постійне оцінювання значущості окремих процесів, ресурсів і управлінських рішень, оптимізувати управлінські практики та формувати сучасну парадигму стратегічного розвитку підприємств на основі інноваційних підходів до побудови систем управління. Це обумовило формування науково-практичного підґрунтя для вдосконалення механізмів управління підприємствами та забезпечення їх адаптивної стійкості в умовах нестабільності економічного середовища.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що пропозиції та рекомендації, сформульовані як результати дослідження, дозволяють промисловим підприємствам досягати та дотримуватися оптимального рівня резильєнтності в умовах нестабільності економічного середовища, а також можуть бути використані в межах уніфікованих прикладних розробок усіма суб'єктами господарювання. Окремі положення наукової новизни дисертаційної роботи використовуються в роботі ТОВ «ХАРКІВТРАНСМАШПРОЕКТ» (довідка № 016/С-16 від 20.01.2026 р.), ТОВ «С.К.С.М.» (довідка № 92/05 від 12.01.2026 р.), Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва Харківської обласної адміністрації (довідка № 78-5/С від 22.01.2026 р.), ТОВ «ХАРКІВ-ВАГИ» (довідка № 02/2 від 14.01.2026 р.).

Теоретичні положення, методичні розробки, узагальнення і висновки, що містяться в дисертаційній роботі, використовуються у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на кафедрі економіки та бізнес-адміністрування зі спеціальності ДЗ «Менеджмент» за освітньо-професійною програмою «Менеджмент організацій» при викладанні: на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти дисциплін «Управління сталим розвитком», «Основи підприємництва»; на другому (магістерському) рівні вищої освіти

дисциплін «Антикризове управління», «Основи економічної безпеки»; на третьому освітньо-науковому рівні (доктор філософії) вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Менеджмент» дисциплін «Організаційна поведінка», «Теорія і методологія менеджменту» (довідка №0901/155 від 16.01.2026 р.).

Напрямок дисертаційного дослідження відповідає тематиці науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, зокрема «Трансформаційні процеси соціально-економічних систем в умовах невизначеності» (№ держреєстрації 0123U103888) та «Управління розвитком бізнес-структур в умовах макроекономічної нестабільності» (№ держреєстрації 0123U103889).

Ключові слова: резильєнтність, управління, підприємство, нестабільність економічного середовища, стійкість, сценарне моделювання, прогнозування, стратегія, концепція релевантності, адаптація, трансформація, ентропія, управлінські впливи, методи, когнітивна карта, адаптивність.

ABSTRACT

Bobryntsev P. V. Managing the resilience of enterprises in an unstable economic environment. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the specialty 073 Management. – V. N. Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2026.

In the current conditions of economic instability, characterized by intensifying crises, global economic transformations, technological changes, and growing uncertainty, ensuring the resilience of enterprises as the ability of socio-economic systems to adapt to dynamic changes, counteract external challenges, and maintain stable functioning is of particular importance. Enterprises operate in a complex competitive environment that requires them to be able to respond quickly to changes, predict market trends, and make effective management decisions aimed at ensuring their long-term viability and competitiveness. In this context, managing the resilience of enterprises is becoming an important area of development in modern management science and practice. At the same time, the current stage of economic development is characterized by the active introduction of innovative technologies, the formation of a knowledge economy, and the spread of digital transformations, which significantly change the nature of how enterprises operate and the approaches to managing their development. The use of intellectual potential, the development of human capital, the introduction of innovations, and the application of modern business analytics tools create new opportunities for increasing the adaptability of enterprises, ensuring their competitiveness, and forming effective mechanisms for responding to crisis phenomena. In these conditions, it is important to develop a management system focused on integrating strategic vision, innovative development, and digital technologies into management decision-making processes.

Ensuring the resilience of enterprises in an unstable economic environment requires the formation of a comprehensive management system based on the consolidation of intellectual, information and analytical, and material resources, the development of

management competencies, and the improvement of organizational and economic mechanisms for the functioning of enterprises. Of particular importance is the use of innovative and investment management tools, the formation of an effective resource base, and ensuring the consistency of strategic decisions with the long-term development goals of enterprises. In this context, digital transformation plays an important role in improving the efficiency of management processes, optimizing the use of resources, and ensuring the flexibility of enterprises in responding to changes in the external environment.

The relevance of the study lies in the development of theoretical and methodological provisions and scientific and practical recommendations for managing the resilience of enterprises in conditions of economic instability, aimed at improving the organizational and economic mechanisms of their development, increasing the adaptability of enterprises to dynamic changes in the economic system, and forming strategic foundations for ensuring their long-term sustainability and competitiveness.

The first chapter **“Theoretical and methodological foundations of managing enterprise resilience in an unstable economic environment”** provides a critical analysis of conceptual approaches to understanding the resilience of economic systems as a multi-component property that characterizes the ability of socio-economic systems to adapt to change, counteract destabilizing factors, and ensure long-term sustainable development. The theoretical foundations of studying entropy as an indicator of economic instability are systematized. The strategic dimension of the development of enterprises in the industrial sector of Ukraine's economy in the context of contemporary transformation processes has been investigated. An analysis of the current state and structural challenges of industrial development has been carried out, and key trends and factors influencing the formation of the potential for the recovery and development of industrial enterprises have been identified. Particular attention is paid to substantiating the triad of post-war recovery of the industrial sector of Ukraine's economy.

This made it possible to form the theoretical and methodological foundations of the subject area of research, based on the generalization and critical analysis of existing conceptual approaches to understanding the resilience of enterprises, systematization of theoretical aspects of the study of entropy as a factor of instability in the economic

environment and determination of its impact on the functioning of industrial enterprises as socio-economic systems in a strategic dimension, which led to the development of conceptual provisions for the formation of a model for managing the resilience of enterprises within the framework of an adaptive approach, taking into account modern challenges of the business environment and strategic priorities for the development of the national economy.

The second chapter **“Analytical and diagnostic foundations for assessing enterprise resilience”** substantiates the methodological basis for comprehensive assessment of enterprise resilience based on a combination of systemic, process-oriented, and integrative approaches to studying the adaptive capabilities of socio-economic systems. A conceptually and analytically sound system of models, methods, and indicators for assessing the adaptive resilience of enterprises has been developed, allowing for quantitative measurement of their ability to withstand destabilizing external influences. An analysis of the components of resilience of machine-building enterprises operating in conditions of increased economic turbulence has been carried out. Factors that shape the adaptive potential of enterprises have been identified, and the relationship between individual components of resilience and the effectiveness of their functioning has been investigated, which has made it possible to identify the specifics of the manifestation of adaptive mechanisms in the activities of enterprises in the machine-building industry, which is determined by the peculiarities of production processes, innovative activity, and strategic development guidelines. An integrated assessment of the components of resilience of machine-building enterprises was carried out, which made it possible to determine the level of their adaptive ability to counteract shock effects and ensure stability of functioning in the post-crisis period. This led to the formalization of strategically oriented behavior of enterprises in the process of their adaptation to the instability of the economic environment, which creates the prerequisites for maintaining the sustainable positions of enterprises in target markets and increasing the efficiency of their functioning in the conditions of post-crisis recovery.

The third chapter **“Scientific and practical foundations of enterprise resilience management in an unstable economic environment”** develops an approach to forecasting

the level of enterprise resilience based on the implementation of scenario modeling methods, which allows for the multifactorial impact of economic instability on their functioning to be taken into account. The proposed multi-level methodology for assessing enterprise resilience involves identifying factors of economic instability and developing alternative scenarios for development—optimistic, realistic, and pessimistic. This provides a comprehensive assessment of the impact of economic, financial, technological, and organizational factors on the stability of enterprises and creates a basis for selecting effective management strategies, taking into account the interaction of internal and external factors of their development.

A comprehensive methodology for adjusting management influences has been developed based on determining the relationship between the entropy of the economic environment and the level of enterprise resilience. The proposed approach is based on assessing and forecasting levels of economic entropy as an integral indicator of uncertainty, chaos, and instability in the external environment. The use of scenario modeling of managerial influences allows for the formation of a unified set of managerial actions aimed at compensating for the negative impact of destabilizing factors, increasing the adaptability of enterprises, and ensuring their strategic stability in conditions of economic turbulence.

A strategy for managing enterprise resilience based on the concept of relevance has been substantiated, which provides for the systematic prioritization of relevant information in the process of making management decisions, transparency and responsibility in the use of resources, a focus on long-term sustainable development, and flexibility of organizational structures. It has been determined that a human-centered approach to management, which considers personnel as a key driver of enterprise adaptability, is an important prerequisite for the formation of its resilience. The implementation of the proposed strategy allows for the continuous assessment of the significance of individual processes, resources, and management decisions, the optimization of management practices, and the formation of a modern paradigm of strategic development of enterprises based on innovative approaches to building management systems. This has led to the formation of a scientific and practical basis for improving enterprise management mechanisms and ensuring their adaptive sustainability in an unstable economic environment.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that the proposals and recommendations formulated as a result of the research enable industrial enterprises to achieve and maintain an optimal level of resilience in an unstable economic environment, and can also be used within the framework of unified applied developments by all economic entities. Certain aspects of the scientific novelty of the dissertation are utilized in the work of LLC “KHARKIVTRANSMASHPROEKT” (Certificate № 016/C-16 dated January 20, 2026), LLC “S.K.S.M.” (certificate № 92/05 dated January 12, 2026), the Kharkiv Regional Entrepreneurship Support Fund of the Kharkiv Regional Administration (certificate No. 78-5/C dated January 22, 2026), LLC “KHARKIV-VAGY” (Certificate №02/2 dated January 14, 2026).

The theoretical provisions, methodological developments, generalizations, and conclusions contained in the dissertation are used in the educational process at V. N. Karazin Kharkiv National University in the Department of Economics and Business Administration for the D3 specialty “Management” within the educational-professional program “Organizational Management” in the teaching of: at the first (bachelor’s) level of higher education in the disciplines “Sustainable Development Management” and “Fundamentals of Entrepreneurship”; at the second (master’s) level of higher education in the disciplines “Crisis Management” and “Fundamentals of Economic Security”; at the third educational and scientific level (Doctor of Philosophy) in the educational and scientific program "Management" of higher education in the disciplines “Organizational Behavior” and “Theory and Methodology of Management” (Certificate № 0901/155 dated January 16, 2026). The direction of the dissertation research corresponds to the topics of scientific research at V. N. Karazin Kharkiv National University, in particular “Transformational processes of socio-economic systems in conditions of uncertainty” (state registration № 0123U103888) and “Management of business structures development in conditions of macroeconomic instability” (state registration № 0123U103889).

Keywords: resilience, management, enterprise, economic instability, sustainability, scenario modeling, forecasting, strategy, concept of relevance, adaptation, transformation, entropy, managerial influences, methods, cognitive map, adaptability.